

Ailede İstismar Edilen Yaşlı Birey ve Huzurevi Yaşamı: Bir Olgu

The Abused Elder in Family and Nursing Home Life: A Case Report

(Olgu Sunumu)

Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi (2010) 53-57

Prof. Dr. Fatma ÖZ*, Arş. Gör. Dr. Hatice TAMBAĞ*

*Hacettepe Üniversitesi, SBF Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı

ÖZET

Yaşlılık birçok sorunu beraberinde getiren bir dönemdir. Bu sorunlardan biri de yaşlı istismarı ve ihmalidir. Bu olguda, yakınları tarafından fiziksel, psikolojik ve ekonomik istismara uğrayan ve çözüm olarak huzurevinde yaşamayı tercih eden K. K. hanımın öyküsü ve yapılabilecekler paylaşılmıştır. Çalışma 6 Şubat -16 Mart 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. K. K. hanımın yaşam öyküsünün incelemesinde geçmişte yaşadığı sorunlar ile şu anda huzurevindeki yaşamına ilişkin sorunlar hemşirelik tanıları bağlamında tartışılarak, gereken uygun ve etkili bakım verilmeye çalışılmıştır. Bu tanılara yönelik hemşirelik girişimleri uygulanarak huzurevinde sosyal bir ortamda güvenli ve kaliteli bir yaşam sürdürmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak, yaşlının aile içinde bakılması gerektiği gibi bir anlayışın yerine kurumsal bakımın da desteklenmesi ve huzurevlerinde de daha güvenli ve özgürce yaşanabileceği kavramının yerleştirilmesi sağlanabilir. Bu doğrultuda, sağlık çalışanlarına da önemli sorumluluklar düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı istismarı, huzurevi, hemşirelik

ABSTRACT

Elderly is a period that lead to many problems. One of these problems is abuse and neglect of elderly. In this case, the story of the Mrs. KK who was abused physically, psychologically and economically by her relatives and preferred to live at nursing homes, and possible solutions are discussed. The study was conducted between 6 February-16 March 2009. The necessary and effective care to Mrs. KK have been provided by discussing her problems experienced before and after nursing home within the context of nursing diagnoses. It was aimed at providing her a safe and quality life in the social context of nursing home via nursing interventions based on the diagnoses. In conclusion, instead of a conceptualization that elderly people should be cared at home and within the family, supporting the institutional care of elderly, and developing an understanding on an independent and safe life at institutions might be suggested. In this context, health professionals have important responsibilities.

Key Words: Elder abuse, nursing homes, nursing

Giriş

Yaşlılık; normal bir fizyolojik süreç olup, bireylerin fiziksel ve ruhsal güçlerinin bir daha geri gelmeyecek şekilde yavaş yavaş yitirilmesi durumudur. Yaşlılık dönemi; bireylerin statü kaybettiği, bağımlılık ve kaza riskinin arttığı, fiziksel yeteneklerinin azaldığı, pek çok kronik hastalığın ve sorunlarının yaşandığı bir dönemdir. Bu sorunlardan biri de yaşlı istismarı ve ihmaldir¹⁻⁴. Genel olarak yaşlı istismarı, yaşlı bireyin sağlık ya da iyilik halini tehdit eden veya zarar veren herhangi bir davranış olup, istismar bedensel, duygusal, psikolojik veya ekonomik boyutta yaşanabilmektedir⁵. Yaşlı insanlara karşı istismar girişimleri çoğu zaman toplumdan uzak, kapalı kapılar ardında ve gizli şekilde uygulandığından bunlara yönelik doğrudan önlem alabilmek de zorlaşmaktadır⁶. Yaşlıların istismarı; yaralanma, tıbbi sorunların göz ardı edilmesi, yetersiz hijyen, yetersiz beslenme ve sıvı alımı, uygun olmayan konut koşulları, zorla eve hapsedme, terk edilme, geliri ne el koyma gibi çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir^{7,8}.

Bu olguda, birinci derece yakınları tarafından fiziksel, psikolojik ve ekonomik istismara uğrayan ve çözüm olarak huzurevinde yaşamayı tercih eden K.K. hanımın öyküsü ve yapılabilecekler paylaşımak istenmiştir. K.K. hanımın yaşam öyküsü incelemesinde geçmişte yaşadığı sorunlar ile şu anda huzurevindeki yaşamına ilişkin sorunlar hemşirelik tanılarını bağlamında tartışılarak, en uygun ve etkili bakımın nasıl verilmesi gerektiğine ışık tutabilmesi amaçlanmıştır.

Olgu

SHÇEK'e bağlı bir huzurevinde yaşlılık alanında mesleki gelişim amacıyla 16 Şubat - 16 Mart 2009 tarihleri arasında yapılan uygulama sırasında yaşlı bir hanımın çevresiyle hiç iletişime girmeden hep yalnız oturduğu gözlemlenmiştir. Kendisiyle yapılan görüşme sonucunda; 77 yaşındaki K.K hanım, yakınları tarafından fiziksel, psikolojik ve ekonomik istismara uğradığı için yaşadığı evinin kendisi için riskli ve güvensiz olduğu gerekçesiyle 5 aydır huzurevinde kalmaya başladığını ancak, bu ortama uyum sağlayamadığını ifade etmiştir. Gözlemlere ve bireyin ifadelerine dayalı olarak bu yaşlı bireyin izlenmesinin yararlı olacağı düşünülmüş, bu konuda görüşmek için kendisine bilgi verilerek onay alınmıştır.

K.K. hanım 77 yaşında, ilkokul mezunu, sosyal güvencesi yok, yaşlılık maaşı alıyor ve eşini 22 yaşında kaybettiğini, eşini kaybettikten sonra birçok işte sigortasız olarak bebek bakıcılığı, hastanede ve fabrikada temizlik işleri olmak üzere 40 yıl süreyle çalıştığını 5 aydır huzurevinde kaldığını, huzurevine gelmeden önce kendisine ait gecekonduda yalnız yaşadığını ifade etmiştir. Bu sürede torunlarının, (oğlunun çocukları) parasını almak için kendisine şiddet uyguladıklarını bu yüzden "kendimi bu ortamdan korumak için yaşam şeklimi değiştirmeye mecbur kaldım ve kendimi huzurevine attım" şeklinde ifade etmektedir. Bu kararı kendi isteğiyle aldığını ve huzurevini tercih ettiğini vurgulamakta ve gençlerin şiddet konusunda bilinçlendirilmesini istemektedir.

Ailesi: bir kız ve bir erkek olmak üzere iki çocuğu var. Kızı: G.Y 51 yaşında evli, ev hanımı, iki çocuğu var ve çocukları çalışmıyor. Oğlu A.K. 54 yaşında evli, düzenli bir işi yok lokantada çalışıyor, iki çocuğu var, çocukları liseden sonra okuyamamış ve çalışmıyorlar.

K.K. hanım'ın dinlenme odasında ya da çay ocağında genellikle bir kenarda tek başına oturduğu, yemekhanede de yemeğini genelde yalnız yediği gözlemlenmektedir. Yapılan görüşmelerde şiddet gördüğü için insanlardan çekindiğini, kimseye güvenemediğini söylemektedir. Huzurevinde olmakla ilgili "en azından şiddet görmüyorum burada rahatım iyi" şeklinde ifade etmektedir. Evinden ayrılırken, daha fazla şiddet görmemek için eşyalarını bile almadan huzurevine yerleştiğini, huzurevinin kendisi için tek kurtuluş olduğunu da vurgulamaktadır. 40 yıl çalışıp çocuklarına baktığını, onlara hem anne hem baba olduğunu, onlar için birçok fedakarlıklarda bulunduğunu ve bütün bu yaşadıklarını hak etmediğini söylemektedir. Aile hayatına, birlik ve beraberliğe çok önem verdiğini ve hep bunlara özlem duyarak yaşadığını belirtmektedir.

Uygulama süresince yapılan düzenli görüşmelerimizde, K.K hanım da suistimal edileceği ya da şiddete maruz kalacağı korkusu ve buna bağlı anksiyete, ailede lider konumdan çıkıp, kurumda yaşayan bir kişi olmaya bağlı rol performansında değişim, farklı bir kurumda yaşamaya ilişkin alışkanlıklarının değişmesi ve bundan keyif alamamaya bağlı eğlence aktivitesinde yetersizlik, çevredeki diğer insanlara güven duymamaya bağlı sosyal etkileşimde bozulma, tüm bu yaşananlara bağlı olarak benlik saygısında zedelenme hemşirelik tanıları saptanmıştır⁹. Her bir hemşirelik tanısına yönelik, uygun olacağı düşünülen ve bireyin sorununu çözmesi ya da baş etmesini kolaylaştırması için yapabileceklerine odaklanacak planlı görüşmeler yapılmıştır. Haftada iki gün ve 60 dakika süre ile toplam sekiz görüşme yapılmıştır. K.K. hanımla, görüşmeler süresince yapılan etkileşimlerde duygusal paylaşımda bulunmanın yanısıra, sosyal aktiviteler ve arkadaş grubuna katılmanın onun yaşamı üzerindeki olumlu etkileri tartışılmıştır. Huzurevindeki günlerini daha etkin ve doyumlu geçirebilmesi adına yapabileceği aktiviteler birlikte belirlenmiştir. Uğraşı öğretmeni ile görüşülerek, yapabileceği aktivitelerle birlikte desteklenmiştir. Bu görüşmelerden sonra K.K. hanım haftada 2 gün uğraşı odasında boncuk tasarımı ve örgü yapmaya başlamıştır. Fizyoterapistlerle görüşülerek haftada 3 gün egzersiz grubuna katılması konusunda desteklenmiş, çay salonu ve yemekhanede arkadaşları ile iletişimi başlatma konusunda girişimlerde bulunması ve gruba katılması sağlanmıştır. Bu uygulamalar sonucunda K.K hanım, çay salonunda diğer arkadaşları ile iletişime geçebilmiş, sosyal ortamlar yaratarak sözel etkileşimi artmıştır. Ayrıca, uğraşı odasında boncuk tasarımı ve örgü örmek gibi faaliyetlerde bulunmuş, haftada üç gün egzersiz grubuna katılmıştır. Bu faaliyetlere aktif katılımına paralel olarak K.K hanımın yüz ifadesinin daha mutlu olduğu ve kaygısının azaldığı gözlenmiştir. K.K hanım bu süreçte geçmişte kendisine yapılanları sürekli düşünerek üzülmeye anlamı olmadığını, yaşamda üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken başka uygun alternatiflerin de olabileceğini fark etmiş, huzurevinde de güvenli ve sosyal bir ortamda daha kaliteli bir yaşam sürdürebileceğini belirtmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Tüm Dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de yaşlı bireyler istismar veya ihmale uğradıklarını çoğu zaman bildirmemektedirler. Çünkü; bunu söylediklerinde tekrar şiddete maruz kalacaklarını, aile üyeleriyle bağlarının kopacağını ve şikayet ve yakınmalarının verdiği suçluluk duygusuyla baş edemeyeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca durumu bildirmeleri halinde sosyal bir kuruma gideceklerini, polisin bu durumu

yeterince önemli bulmayacağını ya da yakınlarının ceza alacağını düşünerek olayın açığa çıkmasını istememektedirler⁷. Nitekim, K.K hanım da bu nedenlerle şikayette bulunmamıştır. Ancak, bireysel kararlılığını göstererek ve tercihini yaparak kendini güvende hissedeceğini düşünerek huzurevinde kalma kararı vermiştir.

Literatüre göre, 65 yaş üstü yaşlı bireylerin bir kısmının yardıma muhtaç şekilde hayatlarını sürdürdüğü, bu yaşlıların özellikle kendi evlerinde istismar ve ihmale uğradığı bildirilmektedir^{2,4,7}. Keskinoglu ve arkadaşlarının (2004) İzmir’de İnönü Sağlık Ocağı bölgesinde 65 yaş ve üzeri 204 yaşlı bireyde fiziksel, finansal örselenme ve ihmali inceledikleri çalışmada, yaşlıların %1.5’inin fiziksel istismara maruz kaldığı, istismarcının büyük oranda oğul ya da koca olduğu, %2.5’inin gelirinin kendi izni olmadan zorla harcadığı, %7.0’sinin ise gelirinden yarar sağlamaya çalışan kişiler olduğu saptanmıştır. Çalışmada ayrıca, yaşlıların %3.5’inde kesin ihmal bulgusu, %28.9’unda olası ihmal bulgusu olduğu belirtilmiştir¹.

Huzurevine yeni kabul edilen yaşlıların uyumunu ve yaşama daha aktif katılımını sağlamak için çeşitli oryantasyon programları, diğer yaşlılar ve huzurevi çalışanları ile tanışma toplantıları ve sosyal etkinlikler düzenlenebilir. Bu faaliyetler, özellikle yeni gelen yaşlıların yalnız kalmasını önleyerek, uyum sağlamaları, daha üretken ve doyumlu bir yaşam sürmelerine ve geçmişte yaşanan olumsuzluklarla baş etmelerine katkı sağlayabilir. Kurum bakımının amacı, yaşlıların bireysel özelliklerini tanıyarak ve onlara kendilerini gerçekleştirme olanağı vererek sosyal etkinliklere katılmalarına ve mümkün olduğu kadar bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım etmek olmalıdır^{10,11,12}. Kültürümüzde yaşlı bireyin aile içinde bakılması ve yaşlısına sahip çıkması kabul gören bir yaklaşımdır¹². Ancak, yaşam süresinin uzaması ve kadının çalışma yaşamına katılması ile yaşlı bireyin evde bakımının güvenli ve etkin sürdürülmesi sorun haline gelebilmektedir. Bu nedenle, yaşlı bireylerin bakımının sağlanması için huzurevlerine duyulan gereksinim özellikle kadının da çalıştığı büyük şehirlerde giderek artmaktadır¹³.

Yaşlı bireyin tek başına evde yaşaması durumunda ise kendi kendine yetemediği ve başkalarının bakım ve desteğine gereksinim duyabildiği zamanlar olabilmektedir. Bu süreçte yaşlı bireyler, bakım vericiler tarafından da bazen istismara uğrayabilmektedir. Bu nedenle, günümüzde hem sağlık hem de sosyal açıdan çeşitli sorunlar yaratan yaşlı bireylerin bakımının yalnızca yakınları tarafından yapılması gerektiği gibi bir anlayışın yerine, kurumsal bakımın da desteklenmesi ve huzurevlerinde de daha güvenli ve özgürce yaşanabileceği kavramının yerleştirilmesi sağlanabilir. Toplumun değişen sağlık koşulları ve yaşam biçimine ayak uydurma konusunda bilinçlendirme ve uyumlandırma görevi olan sağlık çalışanlarına da önemli sorumluluklar düşmektedir.

Kaynaklar

1. Keskinoglu P, Giray H, Pıçakçief M, Bilgiç N, Uçku R. Yaşlıda fiziksel, finansal örselenme ve ihmal edilme. Turkish Journal of Geriatrics 2004; 7(2): 57-61.
2. Kısıl A, Beşer A. Yaşlı istismar ve ihmalinin değerlendirilmesi. TAF Preventive Medicine Bulletin 2009; 8(4): 357-364.
3. Öz F. Yaşamın son evresi: yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. Kriz Dergisi 2002; 10(2):1 7-28.
4. Uysal A. Dünyada yaygın bir sorun; yaşlı istismarı ve ihmali. Aile ve Toplum Dergisi 2002; 5(2): 43-49.
5. WHO. Elder abuse. URL: http://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/en/ Erişim 22.Eylül.2010.

6. Gordon R M, Brill D. The abuse and neglect of the elderly. *International Journal of Law and Psychiatry* 2001; 24: 183-197.
7. Turla A, Yılmaz E M. Yaşlılıkta istismar ve ihmal. *Adli Psikiyatri Dergisi* 2007; 4(4): 27-35.
8. McCallum J, Parsons J. Preventing growth in abuse of the elderly australian and new zealand. *Journal of Public Health* 2002; 26 (5): 413-415.
9. Shives L R. Basic concepts of psychiatric-mental health nursing. 7th ed. Lippincott Williams-Wilkins. Philadelphia, 2008, pp 124-134.
10. Aksüllü N, Doğan S. Huzurevinde ve evde yaşayan yaşlılarda algılanan sosyal destek etkenleri ile depresyon arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2004; 5: 76-84.
11. Türkiye’de yaşlılık alanındaki sosyal hizmet uygulamaları URL: <http://www.shcek.gov.tr/turkiyede-sosyal-hizmet-uygulamalari.aspx> Erişim 22. Eylül.2010.
12. Bıyık A, Özgür G, Altuğ Özsoy S, Erefe İ, Uysal Emeç A, Özer M, Ergül Ş, Dülgerler Ş. Huzurevinde yaşayan yaşlıların fiziksel sağlık sorunları ve hastalıklarına yönelik ilaç kullanma davranışları. *Turkish Journal of Geriatrics* 2002; 5(2): 68-74.
13. Durgun B, Tümerdem Y. Kentleşme ve yaşlılara sunulan hizmetler. *Turkish Journal of Geriatrics* 1999; 2(3): 115-120.